

Fremmede pryddplanter kan bli invaderende

Av Benedikte Watne Oliver

Av de bofaste planteartene som vokser i norsk natur er rundt 35-37 % fremmede (*Lid et al. 2005*), og det sterkest økende elementet i den fremmede floraen i Norge i dag er forvillede pryddplanter (*Fremstad & Elven 1997*). Interessen for hage og hagebruk har gjennom tidene ført til at trær og pryddplanter har blitt hentet fra alle verdens hjørner. Bevisst innførte arter har ofte større sannsynlighet for å kunne etablere seg enn arter som kommer tilfeldig, fordi en ved bevisst introduksjon ofte velger arter en mener har potensial for å klare seg på sitt nye voksested (*Gederaas et al. 2007*).

Noen av de mest invaderende fremmede planteartene i Norge, som for eksempel *Fallopia* spp. (park-, kjempe- og hybridlirekne), *Heracleum* spp. (kjempebjørnekjeks/tromsøpalme) og *Lupinus polyphyllus* (hagelupin), kommer opprinnelig fra områder der de klimatiske forholdene er nokså like de norske. Det er derfor sannsynlig at det er blant pryddplanter fra Nord-Amerika og fjellområdene i Europa og Asia en kan forvente at arter i fremtiden er i stand til å etablere populasjoner i norsk natur (*Fremstad & Elven 1997*). Arter fra disse områdene trenger liten eller ingen tid på å tilpasse seg norske forhold (*Gederaas et al. 2007*). Pryddplanter som blir invaderende har ofte noen biologiske fellestrekk som for eksempel rask vekst og reproduksjon, stor frøproduksjon, effektiv vegetativ formering, god evne til å bruke lokale pollinatorer og styrke mot sykdommer og skadedyr (*Heywood & Brunel 2008*). I tillegg har de ofte høy toleranse mot stress og andre miljøfaktorer som klima og konkurranse.

Dørstokkarter

Fremmede arter som det er risiko for at kan introduseres til Norge omtales ofte som *dørstokkarter* (*door-knockers*). Det er arter som er registrert eller etablert i våre

naboland, men som ikke har blitt observert i Norge, så vel som arter som i dag er funnet på sørlige breddegrader og som er forventet å kunne spre seg nordover som følge av klimaendringer (*Gjershaug et al. 2009*). Det er spesielt viktig å følge med på utviklingen av pryddplanter som brukes i Norge og som er kjent som problematiske i våre naboland.

Solidago canadensis, kanadagullris
Foto: Erling Fløistad, Bioforsk Plantehelse

Tilgjengelig informasjon om potensielt invaderende arter

I Danmark er det laget en oversikt (Observasjonslisten, mai 2008) over arter som 1: Ennå ikke forekommer i landet, men som har vist seg invaderende i regionen og 2: Arter som allerede er i landet, men som finnes i et

begrenset antall og som viser invaderende trekk.

Tilsvarende nasjonal oversikt finnes ikke i Norge, men informasjon om fremmede invaderende arter i våre naboland er tilgjengelig fra blant annet The North European and Baltic Network on Invasive Alien Species (NOBANIS), European and Mediterranean Plant Protection Organization (EPPO) og Delivering Alien Invasive Species In Europe (DAISIE). Se tabell 1 for nettsadresser.

NOBANIS er en informasjonsportal om fremmede og invaderende arter i Nord- og Sentral Europa, og er et samarbeid mellom fagpersoner i regionen. Databasen over fremmede arter er ment brukt til å identifisere arter som i dag er invaderende og arter som i fremtiden kan bli invaderende. Databasen inneholder informasjon om enkeltarter, hvor de er etablert, i hvilken utstrekning de er etablert og om de er invaderende, potensielt invaderende eller ikke-invaderende. I tillegg har NOBANIS utarbeidet detaljerte faktaark for enkelte arter.

EPPO er en europeisk samarbeidsorganisasjon for plantevern i Europa og Middelhavsområdet med 50 medlemsland fra området, der også Norge er medlem. Et av organisasjonens mål er å utvikle en internasjonal strategi mot introduksjon og spredning av planteskadegjørere som ødelegger kultiverte og ville planter i naturlige og kultiverte økosystemer. Strategien inkluderer også fremmede invaderende planter. Innenfor rammene av konvensjonen om vern av ville europeiske planter og dyr og deres naturlige leveområder (Bern-konvensjonen) jobber EPPO med å utvikle en felles europeisk strategi for å beskytte EPPO-regionen mot

fremmede invaderende arter. EPPOs liste over fremmede invaderende planter, samt varsellister over arter som kan bli problematiske finnes på organisasjonens nettsider.

DAISIE er et prosjekt utviklet med midler fra EU-kommisjonen. Formålet er å liste invaderende arter som truer europeiske økosystemer, og å bruke data og ekspertise fra medlemslandene til å lage et system for tidlig varsling.

***Robinia pseudoacacia*, storrobinia**
Foto: Erling Fløistad, Bioforsk PlanteHelse

Informasjon om fremmede invaderende arter i Europa kan også finnes andre steder. I tillegg til Observasjonslisten har Naturstyrelsen i Danmark laget Dansk Sortliste, som er en liste over arter som anses som vesentlig invaderende og uønsket i landet. I England finnes "GB non-native species secretariat" (NNSS), og på nettsiden deres finnes en oversikt over fremmede invaderende arter i Storbritannia med både faktaark og bilder. I Tyskland har de nettstedet NeoFlora, der det gis informasjon om fremmede arter, faktaark og en liste over de viktigste fremmede invaderende planteartene i Tyskland. Nettsidene er på tysk, men plantene er oppført med vitenskapelige navn.

Tabell 1 Nettsteder hvor det finnes informasjon om fremmede invaderende planter i vår region.

Navn	Nettadresse
NOBANIS	http://www.nobanis.org/
EPPO	http://www.eppo.org/INVASIVE_PLANTS/ias_plants.htm
DAISIE	http://www.europe-aliens.org/
Dansk sortliste	http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/invasivearter/Arter/Sortlisten/
Observations-Listen	http://www.naturstyrelsen.dk/Naturbeskyttelse/invasivearter/Arter/NyeArter/Observationslisten/htm
NNSS (England)	https://secure.fera.defra.gov.uk/nonnativespecies/home/index.cfm
NeoFlora (Tyskland)	http://www.floraweb.de/neoflora/handbuch.html

Tabell 2 Tabellen lister alle pryddplanter oppført i hhv *Dansk Sortliste (mai 2008)* og *Dansk Observasjonsliste (mai 2008)*, som ikke er risikovurdert i Norsk Svarteliste 2007.

Tabellen viser også hvilke andre lister hver enkelt art er oppført i. Arter markert med rødt står oppført i minimum tre av listene. NOBANIS angir i hvilke land plantene er invaderende (se forklaring i tabell 4).

Dansk Sortliste (mai 2008)	EPPO	NNSS	DAISIE	Neo Flora	NOBANIS
<i>Amelanchier spicata</i> , blåhegg/ junisøtmispel	x				EE, FI, LV, LT, SE
<i>Lamium galeobdolon</i> , vanlig gulltvetann					
<i>Lycium barbarum</i> , bukketorn					CZ
<i>Petasites japonicus</i> , japanpestrot					FI
<i>Pinus contorta</i> , vrifuru					IE, SE
<i>Pinus mugo</i> spp. (ikke <i>P. mugo</i> var. <i>rostrata</i> eller <i>P. uncinata</i>), buskfuru					
<i>Prunus serotina</i> , romhegg	x		x	x	BE, CZ, SE
<i>Solidago canadensis</i> , kanadagullris	x	x		x	AT, BE, EE, RU, FI, LV, LT, PL, SE
<i>Solidago gigantea</i> , kjempegullris	x			x	AT, BE, RU, FI, LV, PL, SE
<i>Telekia speciosa</i> , tusenstråle					EE

Tabell fortsetter

Side 3 av 6

Dansk Observationsliste (mai 2008)	EPPO	NNSS	DAISIE	Neo Flora	NOBANIS
<i>Amelanchier lamarckii</i> , kanadablåhegg					
<i>Berberis thunbergii</i> , høstberberis					
<i>Buddleja davidii</i> , høstsommerfuglbusk	x			x	
<i>Lysichiton americanus</i> , skunkkala				x	SE
<i>Robinia pseudacacia</i> , storrobinia		x	x	x	AT, CZ, LT, PL
<i>Spiraea douglasii</i> , douglasspirea					BE
<i>Spiraea salicifolia</i> , hekkspirea					
<i>Swida sericea</i> , <i>Cornus alba</i> ssp. <i>stolonifera</i> , alaskakornell					FI, SE
<i>Symphoricarpos albus</i> , snøbær				x	IE, PL

Amelanchier spicata,
junisøtmispel
Foto: Erling Fløistad,
Bioforsk Plantehelse

Buddleja davidii, høstsommerfuglbusk
Foto: Hege Abrahamsen, FAGUS

I tillegg til de åtte artene skrevet inn med rødt over, er tre andre arter også listet på tre eller flere av listene beskrevet over (Tabell 3).

Tabell 3 Prydplanter som ikke står oppført i Dansk Sortliste eller Observationslisten, men som er listet i minimum tre av listene beskrevet over. NOBANIS angir i hvilke land plantene er invaderende (se forklaring i tabell 4).

Artsnavn	EPPO	NNSS	DAISIE	NeoFlora	NOBANIS
<i>Ailanthus altissima</i> , gudetre	x		x	x	AT, BE, CZ
<i>Carpobrotus edulis</i> , hornstråle	x	x	x		IE
<i>Rhododendron</i> <i>ponticum</i>	x	x	x		BE, IE

Tabell 4 Forklaring på forkortelser i tabellene 2 og 3

AT	Østerrike	IE	Irland
BE	Belgia	LT	Litauen
CZ	Tsjekia	LV	Latvia
DE	Tyskland	PL	Polen
EE	Estland	RU	Russland, den europeiske del
FI	Finland	SE	Sverige

Flere av artene oppført i tabell 2 og 3 er allerede observert, eller er bofaste her i landet. Kun *B. davidii* og *R. ponticum* er ikke oppført i Norsk flora (Lid et al. 2005), men *B. davidii* ble sommeren 2010 observert i Oslo havn (Ofte 2011). Av de elleve artene markert med rødt, er sju opprinnelig fra Nord-Amerika (*Amelanchier spicata*, *Lysichiton americanus*, *Prunus serotina*, *Robinia pseudacacia*, *Solidago canadensis* og *S. gigantea*, og *Symphoricarpos albus*), to er fra Kina (*Ailanthus altissima* og *Buddleja davidii*), en er fra Sør-Afrika (*Carpobrotus edulis*) og en er fra Sørvest-Europa (*Rhododendron ponticum*). Samtlige av artene har det til felles at de har evne til å regenerere både generativt og vegetativt, selv om ikke alle rekker å sette frø her til lands per i dag. Kun skunkkala kan ikke regenerere vegetativt på egenhånd, men er avhengig av en oppdeling av jordstenglene for å kunne regenerere vegetativt. Flere av artene responderer med å sette nye rotskudd etter en mekanisk forstyrrelse, enten som følge av nedkapping eller en oppdeling av underjordiske plantedeler. Andre fellestrekk er stor frøproduksjon, noen arter har også flere strategier for frøspredning. De etablerer seg gjerne på områder forstyrret av menneskelig aktivitet, som for eksempel langs transportårer, avfallsplasser og skrotemark. Unntaket er skunkkalaen som kun vokser i våtmarksområder. De fleste

av artene har evne til å vokse på flere typer jord, de er tolerante mot stress og tåler variasjoner i lys og temperatur. Flere av artene har en tett vekstform og evne til å kolonisere og danne monokulturer.

Carpobrotus edulis, hornstråle
Foto: Hege Abrahamsen, FAGUS

Bransjestandard

"Code of conduct on horticulture and invasive alien plants" ble i 2008 utarbeidet som resultat av et samarbeid mellom Europarådet og EPPO. Den er et frivillig verktøy for at alle som er involvert i kjøp og salg av prydplanter (grøntanleggssektoren, planteskoler, hagesentre og andre) sammen skal kunne redusere og kontrollere introduksjon av mulig invaderende fremmede prydplanter til Europa og Middelhavsområdet (Heywood & Brunel 2008). Etter initiativ fra FAGUS blir "Bransjestandard om invaderende fremmede planter" lansert høsten 2011. En rekke organisasjoner innen grøntanleggssektoren har sammen diskutert seg frem til innholdet i denne (www.fagus.no).

Litteratur

Fremstad, E. & Elven, R. (1997). *Alien plants in Norway and dynamics in the flora: a review*. Norsk geografisk tidsskrift, 51: 199-218.

Gederaas, L., Salvesen, I. & Viken, Å. (2007). *Norsk svarteliste 2007: økologiske risikovurderinger av fremmede arter*. Trondheim: Artsdatabanken. 152 s.

Gjershaug, J. O., Rusch, G. M., Öberg, S. & Qvenild, M. (2009). *Alien species and climate change in Norway: An assessment of the risk of spread due to global warming*. NINA Report 468, 468. Trondheim: Norwegian Institute for Nature Research. 55 s.

Heywood, V. & Brunel, S. (2008). *Code of conduct on horticulture and invasive alien plants*. Strasbourg.

Lid, J., Lid, D. T. & Alm, T. (2005). *Norsk flora. 7 utg.* Oslo: Samlaget. 1230 s.

Ofte, A. (2011). *Oslo havn: Båt og kai - og springbrett for nye planteslag*. NINA Fakta 1-2011. Oslo. 2 s.

Dette FAGUS Fakta bygger på en semesteroppgave skrevet av Benedikte Watne Oliver i kurset PHG315 våren 2010.

Benedikte W. Oliver har master i plantevitenskap fra UMB, med masteroppgave innenfor plantevern.

Prunus serotina, romhegg. Foto: Erling Fløistad, Bioforsk PlanteHelse

Faglig utviklingssenter for grøntanleggssektoren – FAGUS ble stiftet i 2003.

FAGUS er en paraplyorganisasjon for hele grøntanleggssektoren og et tverrfaglig ressurscenter for fagmiljøer, organisasjoner, forskningsmiljøer og myndigheter.

Gjennom samhandling og deling av kunnskap fremmer vi verdien av gode grøntanlegg og deres betydning for helse, trivsel, klima og miljø.

Bransjestandard om invaderende fremmede planter blir lansert høsten 2011. Den er utarbeidet av FAGUS, Bad, park og idrett, naml - Norske anleggsgartnere, miljø- og landskapsentreprenører, Norsk forening for kirkegårdskultur, Norsk Gartnerforbund, Norsk Trepleieforum, Norske landskapsarkitekters forening og hagesenterkjedene Bo Grønt, Hageland og Plantasjen samt Hageselskapet.

Målet er å gjøre oppmerksom på de tiltak alle må gjøre for å unngå at grøntanleggsplanter sprer seg til natur og truer stedegent biologisk mangfold.

FAGUS Fakta er en serie publikasjoner skrevet av forskere og fagfolk for abonnentene på FAGUS Rådgivning. En serie FAGUS Fakta handler om invaderende fremmede planter og bekjempelse av dem. De fleste av disse ligger åpent tilgjengelig for alle.

Se www.fagus.no for mer informasjon.